

перебувають питання поглиблення гуманістичного характеру освіти, забезпечення пріоритету цінностей, вільного розвитку особистості. Вищий навчальний заклад повинен сприяти розвитку творчих сил молодій людині, визнавати право на свободу фізичного і духовного розвитку, поважати особистість, виховувати у душі прав людини.

Отже, формування системи цінностей майбутніх фахівців вищої економічної школи є спеціально організованим педагогічним процесом цілеспрямованого розвитку особистості, який значно активізується за таких умов: удосконалення соціально-виховної складової змісту психолого-педагогічних дисциплін, що передбачає доповнення психолого-педагогічних навчальних курсів наявністю виховного потенціалу; організація виховної діяльності морального змісту в умовах аудиторної та позааудиторної роботи; впровадження інноваційних технологій формування системи цінностей студентів економічних вищих закладів освіти [5].

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Категорія «становлення» в контексті розвитку образу «Я» особистості // Педагогіка і психологія. – 1997. – №3. – С. 25-34.
2. Бурдейна Л. І. Формування моральної культури студентів вищих навчальних закладів торговельно-економічного профілю: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / Л. І. Бурдейна; Терноп. нац. пед. ун-т ім. В.Гнатюка. – Т., 2005. – 20с.
3. Гарцнев М. А. Проблема самосознання в західноєвропейській філософії. – М.: Знание, 1975. – 164 с.
4. Зейгарник Б. В. Теорії личности в зарубіжній психології. – МГУ, 1982. – 127 с.
5. Коваль О. Є. Використання інтерактивних методів навчання в процесі формування професійно-моральних цінностей магістрантів вищої економічної школи / О. Є. Коваль // Педагогічний дискурс. – 2011. – Вип. 9. – С. 159–161.

Шеліхевич Р.А.

студентка V курсу

юридичного факультету

Тернопільського національного

економічного університету

науковий керівник: д.п.н., професор, завідувач кафедри

психологічних та педагогічних дисциплін ТНЕУ

Вихрущ А.В.

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЕКОНОМІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

В сучасних умовах соціально-економічної та політичної нестабільності, глобалізації наукових та культурних процесів, науково-технічного прогресу та стрімкого розвитку міжнародних зв'язків перед вищими навчальними закладами України постає складне завдання: не

лише передати молодій людині багаж необхідних теоретичних знань, а підготувати своєрідного «універсального солдата», який вміє застосовувати свої знання на практиці, відкритий до нових наукових починань, мобільний, різнобічно розвинений, комунікативно підкований.

Сьогодні стереотип, що комунікативна культура необхідна лише особам професійного спрямування «людина-людина» втратив свою актуальність. Адже вміння доступно та обґрунтовано висловити власну думку, підтримати бесіду чи виступити перед аудиторією однаково необхідне як вчителю, так і юристу, економісту, менеджеру, програмісту тощо.

Проблема комунікативної культури стала предметом активних наукових досліджень в різних галузях знань. Починаючи з кінця ХІХ ст. її вивчали лінгвісти: Я. Головацький, В. Сімович, О. Потебня та ін. Проблема комунікативної культури в умовах сьогодення досліджується вітчизняними та зарубіжними науковцями (Н. Бабич, Ф. Бацевич, С. Знаменська, Е. Кравченко, О. Корніяка, Л. Паламар, Л. Пономаренко та ін.). Формування комунікативної культури, визначення її сутності та структурних компонентів було предметом наукових розвідок В. Барковського, О. Гаврилюка, Т. Гончар, О. Даниленко, О. Корніяки, В. Лівенцової, Г. М'ясоїд, В. Садової, І. Тимченко. Дослідження проблеми формування комунікативної культури студентів вищих навчальних закладів вивчали І. Зверева, М. Ісаєнко, А. Капська, М. Коць, О. Кулешова, А. Курінна, В. Малахов, Н. Скотна, Ф. Хміль, Г. Цукерман, П. Шахбанова, О. Швед, О. Яковліва. Вивченням особливостей комунікативної культури студентів економічних вишів займалася Ященко Е. М. [3].

Метою даної роботи є детальне дослідження поняття та структури комунікативної культури та її особливостей у студентів вищих навчальних закладів економічного спрямування.

Протягом останніх десятиліть не зупиняються суперечки щодо однозначного визначення терміну комунікативної культури. Так, вітчизняний науковець О. Корніяка трактує цей термін як морально-зорієнтований засіб спілкування, спрямований на афективно-інформаційний обмін між людьми, який опосередковує їх взаємовплив і взаємодію, уможливорює міжособистісне сприйняття й взаєморозуміння [4, с. 127]. На думку дослідника, комунікативна культура – це довершена готовність і спроможність особистості до спілкування з оточенням [4, с. 129].

Російська дослідниця С. Знаменська розглядає комунікативну культуру як специфічний спосіб організації спілкування та зауважує, що культура комунікації характеризується наявністю власних комунікативних здібностей, ставленням до співбесідника як до цінності, вивченням його індивідуальних особливостей, умінням володіти комунікативною ситуацією та наявністю системи комунікативних норм і правил [2, с. 28–31].

Дещо іншої точки зору дотримується дослідник Ю. Ємельянов, котрий стверджує, що комунікативна культура – це сукупність знань, умінь і навичок спілкування, які набувалися людиною у ході природної соціалізації, навчання і виховання; це складна особистісна характеристика, що включає психологічні знання, комунікативні здібності, уміння, навички та певні властивості особистості (характер, темперамент, емоційний стан), які виявляються під час спілкування з людьми [1, с. 70–72].

Учений Е. Кравченко розглядає комунікативну культуру як комплекс знань, умінь і навичок, що формуються у ході міжособистісного спілкування та виявляються у ставленні до співрозмовника, в умінні контролювати й регулювати свою мовленнєву поведінку, коректно аргументувати свою позицію тощо [5, с. 37–39].

Отже, на основі вітчизняних та зарубіжних досліджень, можна дійти висновку, що комунікативна культура – це сукупність знань, умінь, навичок, моральних і етичних норм, які забезпечують коректне та невимушене використання мови з метою спілкування; це система ознак та властивостей, що свідчать про комунікативну досконалість мовлення.

Оптимальну структуру комунікативної культури майбутнього фахівця. Виділив вітчизняний науковець Л. Пономаренко. Він включає до неї такі основні складові [6]:

1) індивідуально-особистісну, компонентами якої є індивідуальні особливості особистості (темперамент, характер, здібності, інтелектуально-пізнавальна сфера, екстравертованість / інтровертованість та ін.) та її прижиттєві надбання (ідеали, установки, цінності, моральні якості, етичні норми);

2) мотиваційно-вольову, яка охоплює потребово-мотиваційний (потреби в пізнанні й самопізнанні, в оцінці інших людей, у спілкуванні, самоствердженні, самовдосконаленні, самовираженні; мотивація досягнення успіху й уникнення невдач; спрямованість особистості на своє «Я», на комунікативний контакт, на справу) та емоційно-вольовий компоненти (самоконтроль, емоційна стійкість, емоційна культура (культура прояву емоцій), уміння уникати конфлікту або ефективно виходити з нього);

3) соціально-комунікативну, яка включає соціально-психологічний (емпатія, сприйняття себе та інших, уміння бути потрібним, рефлексивність, усвідомлення соціальної ролі й манери поведінки, узгодженої з цією роллю) та індивідуально-комунікативний компоненти (взаємозв'язок, взаєморозуміння; уміння встановлювати й підтримувати контакт, зворотній зв'язок; мовна компетентність, культура мислення і мови, мовленнєва активність; комунікативні знання, уміння та навички) [6]. Зазначені складові структури взаємодоповнюють одна одну та впливають на якість комунікативної культури майбутнього фахівця.

Із вище вказаного можемо зробити висновок, що комунікативна культура залежить як від вроджених якостей особистості (темперамент)

так і від набутих. Довгий час для студентів економічних спеціальностей не підіймалося питання розвитку комунікативних навичок, в цьому не вбачали особливої потреби, побутувала думка «економіст повинен вміти рахувати і мислити», а не говорити. Сучасний світ спростовує ці помилкові твердження і нової актуальності набувають питання розвитку комунікативної культури. Втім, в Українських вищих навчальних закладах економічного спрямування цей напрям лише починає розвиватися і є ще недостатньо дослідженим.

Комунікативна культура є необхідною складовою професіоналізму майбутнього фахівця не залежно від напряму його підготовки. В умовах сьогодення культура комунікації практично не розвивається і залежить великою мірою від особистісних характеристик людини, направленості її особистості, рівня вмотивованості отримання професійних знань та вмінь на потрібному рівні, а також від потреби у спілкуванні, що зумовлює доцільність вживання певних освітніх заходів для її розвитку й вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Емельянов Ю. В. Активные групповые методы социально-психологической подготовки специалистов / Ю. В. Емельянов // Вопросы психологии. – 1993. – № 4. – С. 69-73.

2. Знаменская С. В. Педагогические условия формирования коммуникативной культуры студентов в процессе профессиональной подготовке в вузе: дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.06 / Стояна Васильевна Знаменская. – Ставрополь, 2004. – 169 с.

3. Козак Т. Б. Особливості комунікативної культури студентів вищих навчальних закладів України [Електронний ресурс] / Т. Б. Козак. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrsence.com.ua/zmist-zhurnalu/ukra%D1%97nskij-smisl-1-2012/osoblivosti-komunikativno%D1%97-kulturi-studentiv-vishhix-navchalnix-zakladiv-ukra%D1%97ni/>

4. Корніяка О. М. Психологія комунікативної культури школяра: [монографія] / О. М. Корніяка. – К.: Міленіум, 2006. – 336 с.

5. Кравченко Е. В. Развитие коммуникативной культуры учащихся в условия гуманизации образования: дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук: 13.00.01 / Елена Вячеславовна Кравченко. – Саратов, 2004. – 183 с.

6. Пономаренко Л. А. Особливості сформованості комунікативної культури у студентів СНУ ім. В. Даля / Л. А. Пономаренко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://snu.edu.ua/university_site_manager/tiny_mce/upload-files/onti/dal/14/028.pdf